

מחשבות על מועקה וגזענות / מוסטפא קוסוקסי¹

גזענות כאיווי של אבן

"ما أطيّب العيش لو أن الفتى حجر"

"מא אטיאבא אלעאיש לאו אננא אלפאתא חג'אר"

"ענוג הוא הקיום לו האדם היה אבן"

שירתו הקדומה של תמים בן מקבל (657-554), משורר ערבי שחי בחצי האי ערב, על קו התפר, או שמא על קו החיתוך, בין שתי תקופות, ובין שתי הוויית סובייקטיביות: האיסלאמית והפרהאסלאמית, מסגירה מועקה מודרנית.

זו קריאה מהפנטת של מועקה במדבר הקסום והמצמרר של התשוקה. צעקה שקטה של סובייקט שמייחל להתאבנותו. לגאולתו מהשיסוע. להתענגות מוצקה, אטומה, ללא אחר. להתענגות שהיא מוות. כמו גרסה מדברית מוקדמת של הציור של הנורווגי מונק: המועקה הקיומית היא צעקה אילמת, קפואה, נאחזת בתהום של דמדומים (אגב מונק יצר גם הדפס אבן של הציור). המשורר, האמון על סחר החליפין בין המלים לקיום, מתענג בקול על שתיקתו, על הדממת מנוע הסובייקטיביות שלו, על מות שפתו הערבית, על מותו הוא בעצם, על היעלמותו כסובייקט ערבי מדבר. זוהי קריאת "מוות לערבי", לערבי בהיותו מסמן של ניכור שעולה על גדותיו, של אלביתי שחושף וטורף את כל קלפיו.

מצד אחר, או מצדו של האחר, בזמן הווה והוזה, הקריאות המשולהבות, הקצביות והמסונכרונות להפליא "מוות לערבים" מסגירות גם הן מועקה עתיקה ומודרנית בו זמנית, מועקה שחוצה גבולות של זמן, מרחב ושפה. מועקה שהיא התענגות עודפת, שהיא התרגשות ארוטית של שנאה כלפי "ההתענגות של האחר" בהיותה אובייקט a אבוד שצריך להשיבו לסובייקט (לאקאן, סמינר X, מועקה).

"Jouissance זה מה שמכונן את האחרות של האחר..." , אומר מילר, "הגזענות מבוססת על מה שהסובייקט מדמין לגבי ה Jouissance של האחר. זו שנאה של הדרך המיוחדת, הדרך של האחר לחוות התענגות" (מילר, Extimité).

האחר הערבי המצומצם לכדי מסמן אתני הוא מכשול הכרחי בפני ההתענגות של הסובייקט הגזעני, מכשול שמקיים את התשוקה אל השלמות שהפנטזיה של הגזע מבטיחה ונידונה לא לקיים. "מוות לערבים" היא קריאה שמפקידה אצל האחר הערבי את "האובייקט a של הגזע" (George and Hook, 2022), וכך מקיימת את איווי האחר הגדול על ידי הסובייקט הגזעני.

¹דברים לערב סיום שנת הלימודים תשפ"ב ברשת הלאקאניאנית, סמינר X המועקה

אך ההתענגות של הזהות השבויה בפנטזיה של הגזע, המחפשת הוויה גזענית מושלמת ומנחמת, מדרדרת מהר אל מחוזות הטרגדיה, אל תקופת האבן אפשר להגיד.

הגזע, לפי לאקאן, הופך את הסובייקט למסמן תוך שהוא מפקיע את הסובייקטיביות שלו. הסובייקט מחפש הוויה דרך המסמן "גזע" שמנשל אותו מקיום, הופך אותו למקום "רמוס וקשה" ("המקום בו אנו צודקים", יהודה עמיחי). הופך אותו לאבן שאין לה הופכין.

הקריאה "מוות לערבים", שהיא בעצם "מוות לערבית, לשפה הערבית" כמכונה מסמנית המצביעה, באופן פארדוקסלי, על עודפות בחיות ובהתענגות הנתפסת של הסובייקט הערבי הפלסטיני. לאקאן חרט את התחדיש Jealousness לתאר את השנאה העלולה לפרוץ מהסובייקט בהיותו משוכנע שהאחר אוזח באובייקט a ויש לו גישה לכל הטוב שהסובייקט חסר.

חוק הלאום, הכולל גם מחיקת השפה הערבית כשפה רשמית, זאת אומרת קידושו המשתמע של אפרטהייד לשוני, שהוא בעצם אפרטהייד של איווי, (חוק הלאום) מופיע כהתענגות פאלית הנידונה לכישלון, החותרת ללא הצלחה לאובייקטיפקציה ולאליביתציה של האחר, להדרתו ולהזרתו, תוך הזנה של אשליה של זהות ללא חסר.

חוק הלאום הוא חוק האיווי הישראלי, שמציג את הלאום היהודי כמסמן אדון, ואת הערבים הפלסטיניים כנוכחות אלביתית מדירת שינה אך נחוצה, כאובייקט a שמפריד בין הסובייקט הישראלי היהודי ושלמותו המיתית המדומיינת הקודמת להפרדה עוד יותר מיתית.

אותה סכנה אורבת לסובייקט הפלסטיני: להבנות את ערביותו כמסמן אדון, כערגה לזהות חסרת סדקים. להיחלץ מהניכור שלו דרך הקריסה הגזענית אל ההימנעות הפונדמנטליסטית מחסר. הגזענות עלולה למלכד גם את קורבונתיה ולתחום את יכולת ההגדרה העצמית שלהם בגבולותיו הטראומטיים של שיח אדון גזעני.

הסובייקט הערבי, כמו כל סובייקט המתמודד עם החפצה גזענית, עשוי למצוא עצמו בעמדת יתרון שמאפשרת לו לזהות יותר מכל סובייקט אחר את החסר באחר, ו, יש לקוות, בעצמו. האינטראקציה עם החסר של האחר יכולה לאפשר הפרדה וסובייקטיפקציה, זאת אומרת לאפשר תנועה סביב האשליה של הלאומיות בלי ללכת בעיניים עצומות אחרי האפלה המסנוורת שלה, ובלי להיבהל מהתענגותו, המהדהדת כציווי של מוות, של האחר הגזעני.

זוהי חובתו של הסובייקט חפץ החיים: לקבל את החסר של האחר, לשוחח איתו, ולחתור לחיים שהם אינטרסובייקטיביים עם חסרים שמתקשרים ביניהם ברוחה של "האתיקה של הסקפטיזם" שלאקאן מציע כדרך לעמוד בפיתוי של הידע המוחלט, ולשרוד את הניכור בחסות האיווי הלא גזעני.